

af ungdomsoprøret på universiteterne, hvis mest håndgribelige sejr i de første år var afskaffelsen af kravene om oldnordisk, oldengelsk, middelaldertysk, latin og græsk. Med det resultat at vi i dag højst er tosprogede – hvis vi altså er det.

Man kan mene at denne udvikling er i bedste overensstemmelse med globaliseringen. Den foregår i høj grad på et forsimplet 'globish' som også har været basis for internettets informationsrevolution. Mellem 70 og 80 procent af de mennesker verden over som taler eller skriver engelsk sammen, har det ikke som førstesprog – modersmål som det kaldes med en dårlig metafor. Ingen er født med at kunne deres 'modersmål', men lærer det under opvæksten. Ofte af moderen – deraf metaforen – men der er tale om en til lært kunnen. Hvad vi har medfødt er evnen til at lære sprog. Men det er alle sprog, ikke det tilfældige nationale sprog som vi tilegner os først og derfor – ofte – føler os bedst hjemme i. Engelsk er især siden Anden Verdenskrig virkelig blevet et *lingua franca*. Udtrykket stammer fra korstogenes middelhavsverden, hvor arabere og europæere kommunikerede på et simplificeret italiensk blandet med tyrkisk, græsk og arabisk.

Det havde med andre ord samme funktion og karakter som det swahili der tales i vore dages Østafrika. Og det basisengelsk der i stigende grad anvendes som internt kommunika-

tionssprog i verdensomspændende firmaer – og nu efterhånden også i de videregående uddannelser.

En basisudgave af engelsk fungerer i dag inden for videnskabsverdenen som erstatning for det latin, der i næsten tusind år tillod de universitetsuddannede i Europa at kommunikere direkte. Latin røg ud med opkomsten af nationalstaterne og demokratiet. Kravet om at disputater skulle skrives på latin blev i Danmark først opgivet med nationaliseringen af uddannelserne efter 1848.

Det skete næsten samtidig med at parlamentet i det multinationale Ungarn holdt op med at tale latin til fordel for magyarsk. Med det resultat at især kroaterne der havde været under den ungarske krone helt siden 1102 følte sig diskriminerede, mens tyskere og jøder hurtigt blev 'magyariserede'.

Slovakker, rumænere og andre folkeslag uden indfødt adel talte ikke, efter at ungarerne i 1867 havde fået magten i den østlige halvdel af Østrig-Ungarn. Her mente de dominerende at de såkaldt historieløse folkeslag skulle være glade for at få et tilbud om at blive civiliserede på magyarsk. Med følger for forholdet mellem staterne der ikke er helt overvundet her i begyndelsen af det 21. århundrede.

Det var et ret forenklet latin der i det middelalderlige og tidligt moderne Europa blev brugt som videnskabssprog. Samtidig udtaltes det ret forskelligt i forskellige dele egne af

kontinentet. Det sidste erfarede mange danskere, når de forsøgte at kommunikere med italienere og andre sydeuropæere på latin. Indtil for nylig sagde man nemlig *Kæsar* og *Kikero* i dansk latinundervisning, mens italienere udtaler navne med *ts* når *c*'et står foran fortungevokaler.

Men sproget skabte alligevel en fælles europæisk offentlighed, især på skrift. At det er menneskeligt muligt at kommunikere på latin er såvel den katolske kirke som Finland vidnesbyrd om. Trods overgangen til liturgi på nationalsprogene efter det Andet Vatikanerkoncil i 1962 er latin stadig officielt sprog for den katolske kirke. Vatikanets avis, *Osservatore Romano* udsendes ganske vist ikke på latin, men italiensk, fransk, engelsk, tysk, portugisisk og polsk. Men der er radioudsendelser på latin og encyklikaer udfærdiges på latin.

I Finland har man opretholdt det traditionelle krav om sprogkundskaber i et sådant omfang, at der er et publikum for en radio på latin. Sågar vittigheder på latin kan man komme ud for. Danskere som tror at finner udmærker sig ved at være tavse på alle sprog, kan jeg henvise til denne kanal. Omvendt skal man ikke lade sig forlede til at tro, at latin var vidt udbredt i befolkningerne, blot fordi flertallet af de skriftlige kilder i middelalderen var affattede på dette sprog. Det var en eliteforeteelse, som uden for de dannede lag

let fik karakter af magiske trylleformularer. Udtrykket 'hokus pokus' er arvet fra en populær forvanskning af præstens latinske remse, 'hoc est corpus meum', som han udtalte ved nadverens forvandling af brød og vin til Kristi legeme og blod.

Kampen mod latin er ikke blot og bart et moderne nationalistisk og demokratisk fænomen. I Frankrig indledtes den med oprettelsen af *l'Académie française* i 1535. Denne institutions opgave var i begyndelsen at erstatte latin med fransk i litteratur, videnskab og jura. På længere sigt førte dyrkelsen af højfransk, *langue d'oeuil*, imidlertid til udryddelse af de mange lokale sprog der taltes i den franske stats område. De kaldtes foragteligt for *patois*.

Det lykkedes i løbet af 1800-tallet at lære alle indbyggerne i Frankrig at tale fransk, i hvert fald som første fremmedsprog. Den proces har historikeren Eugen Weber døbt 'Peasants into Frenchmen'. Overgangen til fransk kronedes i Første Verdenskrigs skyttegrave, hvor de franske soldater – i modsætning til de italienske – faktisk kunne forstå hinanden og var villige til at dø for fædrelandet næsten til det sidste. Men denne nationale demokratisering var ikke den oprindelige hensigt. Bestræbelsen på at erstatte latin med fransk blev indledt i en tidsalder, hvor det ikke var vigtigt hvilket sprog bondebefolkningen talte, så længe den var villig til at betale skat og ikke gjorde oprør.

At engelsk er blevet det globale sprog skyldes de sidste par hundrede års udvikling inden for handel, videnskab, teknologi, kultur og medier. Først det britisk imperiums enorme geografiske udbredelse og derefter den verdensomspændende amerikanske dominans efter 1945. Interessant nok hænger den amerikanske succes inden for massemedier og videnskab sammen med det nazistiske Tysklands fordrivelse af den tysk-jødiske intelligens fra Centraleuropa. Studerer man listerne på for eksempel Wiens universitet over de eksilerede videnskabsmænd, har man nøglen til mange af de amerikanske triumfer inden for naturvidenskaben under og efter Anden Verdenskrig.

Og Hollywoods enorme succes med film og tv skyldtes kombinationen af det store hjemmemarked, solskinnet i Californien der var velegnet til filmoptagelser, markedets krav til kulturen og centraleuropæiske finkulturelle traditioner, især ekspressionismen.

I tresserne var franske – og tjekiske – film endnu efterspurgt. Men i dag må vi – al succes for dansk film i indforståede filmklubcirkler til trods – erkende at flertallet i Europa lever og forbruger efter devisen at ‘livet er for kort til franske film’. Her har EU ikke formået at gøre en forskel trods kampen for at opretholde fransk som ligestillet med engelsk i fællesskabernes administration. Med optagelsen af Sverige, Finland og

Østrig i 1995 vandt engelsk overhånd, en tendens der blev cementeret med den store udvidelse i 2004 – og ikke vil blive opvejet af optagelsen af Rumænien i 2007, trods franske forhåbninger. Disse udvidelser har omvendt ført til en vis fremgang for tysk, således at EU i dag reelt kan siges at være tresproget, dog med engelsk som dominerende arbejdsprog. Dette er sket uden at EU har opgivet princippet om at al lovgivning skal foreligge på alle medlemslandenes sprog og at forhandlingerne i Europa-Parlamentet skal tolkes fra og til alle sprog.

Antallet af disse blev i efteråret 2006 udvidet med gælisk-irsk, efter at Irland aktiverede et løfte fra 1973 om dette sprog kunne få officiel status, hvis man ville, samt baskisk og katalansk, hvis Spanien selv vil betale omkostningerne. Desuden er rumænsk og bulgarsk kommet med, så man kan dårligt sige at Europa bevæger sig i den almindelige globaliserede retning mod globish. Med mindre man overhører selvironien i den tidlige kommissionspræsident og nuværende italienske premierminister Romano Prodis udtalelse om, at det fælles europæiske sprog er blevet ‘broken English’.

Alt dette har vi ikke opdaget i Danmark. Eller også ignorerer vi blot den sproglige virkelighed. Som før nævnt er vi i rask tempo blevet fattigere på sproglig kompetence. Først tabte fransk i gymnasiet, og nu er tysk, alle advarsler fra Dansk In-

dustri til trods, på vej til at forsvinde fra skolen og universiteterne. Interessen for russisk har altid været svingende i takt med de politiske konjunkturer, men forsvandt helt med kommunismens nederlag. Forsvaret opretholder endnu sin traditionelle uddannelse af russiskkyndige sprogofficerer, men det forlyder, at den også ophører i nærmeste fremtid. Efter en tøvende start bruges en del af forsvarets ressourcer nu på uddannelse af arabiskkyndige sprogofficerer.

Værre står det til på universiteterne. Deres finansiering er helt afhængig af studenternes valg af fag, hvorfor sprogfagene nedlægges i stor stil i disse år, bortset fra engelsk. Kinesisk buldrer frem med en popularitet, der langt overgår tressernes romantiske dyrkelse af Maos kulturrevolutionære Kina. Arabisk er i vækst, men det hænger især sammen med at nogle af børnene af de arabisksprogede indvandrere vælger det som en genvej til akademisk identitet. Og ofte skuffes, idet deres dagligsprog er meget langt fra kravene til arabisk på akademisk niveau.

Alt dette kan man vælge at betragte med distanceret ro som naturlige resultater af de markedsmekanismer der tjener os så godt i mange sammenhænge. Men man kan også træde et skridt tilbage og overveje, om det er fornuftigt i det Europa vi – også – lever i at afvikle det gamle krav om, at mange skal kunne i

hvert fald to store sprog ud over deres eget. Interessant nok vedtog man på EU-niveau dette kulturpolitiske krav i midten af 1990'erne, netop da sprogundervisningen i Danmark af egne interne årsager blev sporet ind på en vej der – tilsluttet eller ej – fører til afvikling af kendskab til andre sprog end engelsk og dansk. At det samme sker i Storbritannien, hvor tosprogetheden endda er ensprogethed, er ikke en god undskyldning for et lille land.

At vi så samtidig fører en politik som reelt bekæmper de minoritetssprog, vi har fået foræret med indvandringen, afhjælpes ikke af at de samme politikere der er mod modersmålsundervisning i indvandringsprogene, nu er ved at blive skeptiske over for det domænetab som dansk har lidt til engelsk. Det vidner blot om ringe indsigt i, hvad der foregår på den sproglige front, og de økonomiske, kulturelle og i sidste instans sikkerhedspolitiske følger af vore valg af sproglig orientering.

Danmark ratificerede så sent som i september 2000 den europæiske pagt om regionale sprog eller mindretalsprog og skal derfor årligt udarbejde en redegørelse for status for minoritetssprogene. Heraf fremgår det, at vi med minoritetssprog i Danmark kun tænker på tysk i Sønderjylland samt færøsk og grønlandsk i Danmark – men selvfølgelig ikke i de øvrige dele af Rigsfællesskabet hvor de er flertalssprog.

Alle øvrige sprog som arabisk, somali, tyrkisk, urdu osv. der til sammen tales af ca. 200.000 mennesker, nævnes ikke med et ord. Og selv tysk i Sønderjylland har ikke den status, sproget burde have ifølge sprogpagten. Det tyske mindretals krav om tosprogede vejskilte i Sønderjylland opfattes som en vittighed, efter at patriotiske danskere tog dem ned i maj 1945. Og skilte på offentlige kontorer som dem man finder syd for grænsen om at her tales plattysk, frisisk eller sønderjysk, vover ingen politiker der vil genvælges at sætte op på sin dør.

Den eneste forklaring på alle disse paradokser i omgangen med sprog er, ud over mangel på omtanke og almindelig dovenskab, et sprogligt mindreværds kompleks der camoufleres som et mereværdskompleks. På en uerkendt måde opfattes dansk

som et minoritetssprog, selv om det er fuldt udbygget som nationalt sprog. Encyklopædien gjorde i 1990-erne er stor indsats for at bevare – og i visse tilfælde som naturvidenskaberne udvikle – danske betegnelser inden for alle vidensområder. Men det viser også hvor hurtigt en indsats kan gå tabt igen, hvis man ikke holder sit sproglige beredskab oppe. Og det gør man ikke ved at gøre engelsk til officielt sprog, eller ved at afvise alle minoritetssprog.

Langt snarere er vejen at lære flere fremmede sprog. Og, som kenderne siger, det er de tre første det er sværest at lære, derefter bliver det gradvis lettere. *Forza!*

Uffe Østergård er professor i dansk og europæisk historie ved International Center for Business and Politics, Copenhagen Business School.